

HIDDEN TIMES

21STE JAARGANG NR 30 2018

UITGAVE DE BIERUMER SCHOOL HEREWEG 12 9906 PE BIERUM TEL 0596 785702

MUSEUM VOOR HEDENDAAGSE KUNST

WWW.BIERUMERSCHOOL.NL

INFO@BIERUMERSCHOOL.NL

**PRIJS PER
EXEMPLAAR**
€ 10,00

Marianne Meester

Schoolidylle

Sticht een school op onzekere grondslag
beeft de aarde kolkend op kookhitte
van stokebrand uit fossiele verbeelding –
staat niks meer vast. Sidderen deksels

dansen pannen daken hellen wanden
kraken vloeren krom. Start een pomp
en morgen zal het dorp gestut huizen
geruimd als pluimvee wierden onderheid.

Sticht na kerkscheur een afscheiding
samenscholend in lokalen biddend
voor ontvolkte dorpskommen moe
barstend uit hun diakonale voegen.

Scholen op holle grondslag slaan omme-
met ontzetting hogelanders met stomheid
choqueren gedupeerden gieren tieners
aan het gas. De geschokte gemeente leeft

pas op als de school ouwelijk vervoegt.
Scholen schoolde geschoold in kunst en
schuilen school gescholen in vliegwerk
(vervoege men zich bij de conciërge).

Aanvankelijk geaard met zware balken
geassocieerd met a's zetten
ze bezwaard uit de Times methoden
om zich los te maken van de grond.

Het schoolhoofd op sidderende vleugelslag
gaat voor in windstreken van leerlingen
pupillen volgen vlugschriften op YouTube
dichten scholen tuimelend door de cloud

totdat ze voldaan van het hogeland
neerwieken op polders, sloten ontsluiten
met hun noordelijke schoolslag. Moi
als hun tongval, ontklinkerd de groet.

Foto: HB - 'Een bos van dingen die beter niet gezegd zijn', - Jeruzalemkapel Gouda, 2016

'De inhoud van onze kleine drama's heeft steeds betrekking op de school en op de pupillen. Een pupil beleeft allerlei bont door elkaar gegooide lotgevallen, goede en slechte. Hij slaagt in het leven of hij mislukt totaal. Het slot van het stuk is altijd een verheerlijking en verzinnebeelding van het bescheiden dienen. Geluk dient: dat is de moraal van onze dramatische literatuur.'

Robert Walser, *Jakob von Gunten*

LUIDENS OREWEIJ

NOTATIES VAN DE WANDELING

(fragmenten 46 t/m 52)

Toen mij eens, - ik meende te wandelen ergens -, ter ore kwam dat getallen kunnen breken, - alsof een appel van hout kan zijn -, had ik spijt zoiets te hebben gehoord. Wat gebroken getallen konden zijn bleef voor mij de vraag, maar wie de regels en de namen van de cijfers kende kwam door het schooljaar vooruit. Zo werd ons verzekerd. Maar waartoe diende ik? Zonder te begrijpen hoe ik gehelen te vervullen had, leerde ik rekenen na te vertellen. Daarnaast begon ik tijdens mijn wandelingen onbenoembare, uit het zicht getrokken, ondefinieerbare vormen te verzamelen. Minprullen, lorresten, nesterijen van nagenoeg niets. Hoe meer niets iets was, hoe minder te benoemen bleef, hoe meer het paste bij wie ik was...

alles kan nodig zijn tot het ene, wij pupillen hebben daar geen weet van. Wanneer in de pauze op de binnenplaats van ons instituut een wensmus dood van de dakrand valt, is het niet aan ons dit te benoemen tot een geheel |

als teller & noemer zijn dienaar & heer, gescheiden door hun grensbegrip. Wie z'n heer als noemer wenst te dienen reikt hem als mathematicus *binnen* het nodige tot de som der dingen langs vaste wegen aan. Hier onderuit komt enkel de onbekwaam, in triomf herhaaldelijk daarbuiten bij naam in spontaan verval vergeet waaruit hij handelt, welk geluk hij dient

[- waar een bron is trekken namen samen ! somzing | twee willekeur door het lot gescheiden dingen onbestaanbaar een verband aangaan...

wie blijft vragen naar het waarom van de regels die ons beheersen gaat loos als iemand die niemand te dienen heeft. Zijn gebaren zijn onbestemd, als van iemand die onaangesproken, ongezien door de gangen doolt, zonder ooit de wonderlijke voldoening van een geheel te vermoeden achter het zwijgen van zijn heer...

onze zelfdisciplineren komt erop neer dat wij, ofschoon wij wel weet hebben van reële gebeurtenissen, dit voor onszelf omzetten in geïmproviseerde werkelijkheden, in ongebroken gehelen waar wij deelnemend in opgelost zijn. Klaarblijkelijk is aan ons vermogen om vanuit een particuliere positie te onderhandelen een draai meegegeven waardoor wij steeds in situaties zijn waarin wij niets voor onszelf opeisen, eenvoudig omdat het ons in fantastische zin aan niets ontbreekt. - Mij is bijgebleven, alsof het me verteld is, dat het mij als zuigeling onverschillig was of ik gevoed werd of nog niet. Maar ik ga in een toneelspel toch niemand in de wieg leggen en hem brabbeltaal voorschrijven om vreemden van zoiets te overtuigen

[sic] de Binnenkrant van Museum Gouda

sic wordt gemaakt door de museum-
kunstenaar en verschijnt wanneer het
uitkomt | redactie: Henri Boere |
h.boere@hetnet.nl | Museum Gouda
Achter de Kerk 14 / Oosthaven 9 Gouda

The State of the Art

Kunst in een belevingscultuur

Ergens rond de millenniumwisseling begon het vermoeden te ontstaan dat er iets ingrijpends aan het veranderen was in de omgang en waarneming van kunst. Kunst begon als iets te verschijnen waar bezoekers niet tegenover stonden, op 'gepaste afstand' als in een museum tegenover een schilderij, of geconcentreerd gezeten als roerloze waarnemer van een theater- of muziekstuk, maar als iets waar wij midden in mogen verkeren, als een *beleving* die wij letterlijk kunnen mee-maken, als materiaal voor ons eigen optreden. Alsof het oude onderscheid tussen performer en publiek, of tussen werk en waarnemer, een onderscheid waar eerder wel eens mee gespeeld werd, nu echt begon te vervagen.

Enerzijds lijkt het leven zelf een esthetisch project geworden. De Duitse socioloog Gerhard Schulze sprak in zijn studie *Die Erlebnisgesellschaft* (1992) zelfs van een nieuw imperatief: beleef je leven! Het ideaal om een mooi leven te leiden, opgekomen in de 1970's, was inmiddels een soort eis geworden die nieuwe generaties aan zichzelf oplegden. Het onderzoek dat Schulze in Duitsland deed is vergelijkbaar met wat Pierre Bourdieu in 1979 in Frankrijk had gedaan: onder duizenden mensen van verschillende opleidingsniveaus waren vragen gesteld over hun culturele voorkeuren. Waar Bourdieu in de jaren van zijn onderzoek nog een duidelijke culturele hiërarchie waarnam, met onder de hoogopgeleiden een bijna contemplatieve houding ten opzichte van kunst, een sterk geloof in een culturele canon en eerbied voor de onaantastbaarheid van kunstwerken, liet Schulze zien dat nieuwe generaties van hoogopgeleiden kunst vooral als onderdeel van hun lifestyle beschouwden, als grondstof voor hun project van een mooi leven, als attribuut, decor of podium voor hun eigen tot kunstwerk verklaarde leven.

Enkele jaren later verscheen een publicatie van Joseph Pine en James Gilmore *The Experience Economy* (1998) waarin zij stelden dat de economie, nadat deze van goederen- naar diensteneconomie veranderd was, inmiddels in een nieuwe fase terecht is gekomen: een economie waarin het insceneren van unieke belevingen een belangrijk instrument geworden is om klanten ('gasten' noemen de auteurs hen) aan zich te binden. Niet alleen Disneyland, ook Prada-stores en Niketown-shops fungeren als theaters waarin het opdoen van bijzondere ervaringen waar je zelf midden in staat, op de eerste plaats komt. Wie de boeken niet gelezen had, maar op straat rondkeek, of op schermen van computers en televisies, zag hoe woonwijken om de twee jaar oranje kleurden en weken voor en na de Kerst in lichtbakens veranderden, hoe supporters als carnavalsgasten waren uitgedost, sommige beroemder dan de sporters zelf, hoe in natuurparken adventure-routes (zoals kabouter- en everzwijnroutes) werden aangelegd, hoe *Idols* in 2002 een hit werd en meteen overal werd nagebootst, en hoe in historische binnensteden en plattelandsgemeenten het ene na het andere festival verscheen. Naar aanleiding van onder andere haar waarnemingen van de snelle transformatie van de binnenstad van Amsterdam in een attractiepark voor miljoenen, schreef journaliste Tracy Metz in haar boek *Fun!* (2002): "Have we really turned the Netherlands into a décor?"

Anderzijds gaan kunstwerelden zich meer op de organisatie van belevingen richten. Kunstinstituties als musea, schouwburgen en concertzalen, die twee eeuwen lang de ideologie hadden uitgedragen van het onaantastbare werk dat op 'gepaste afstand' waargenomen diende te worden, begonnen events te organiseren, hun ruimte in podia en hun collecties in decors te veranderen waarin bezoekers zelf konden optreden. Begonnen in Berlijn, met de *lange Nacht der Museen* in 1997, heeft de gedachte dat het publiek zich ten minste een paar avonden per jaar in en uit moet kunnen leven, vele grote musea veroverd. Zeventien jaar later organiseerden 4.000 Europese musea een nachtelijke beleving. Vaak met de onvermijdelijke deejays en cocktailbars. Hoewel er ook op ingetogener wijze te beleven valt. Wat te denken van een gekostumeerde Rubensbal (Boymans van Beuningen, 2003) of een verjaardagontbijt ter ere van Rembrandts geboortedag (Rijksmuseum, 2005)? Wat te denken van rondleidingen langs oude Meesters door in klederdracht gestoken gidsen, wat te denken van het Scheepvaartmuseum van Amsterdam, dat de op één na grootste collectie ter wereld heeft veranderd in een theaterdecor, met globes en boegbeelden in het halfduister, zalen waarin je door piraten en oorlogsvliegtuigen beschoten kunt worden of waarin je in een bootje naar Michiel de Ruyter roeien kunt? Het Concertgebouw van Amsterdam, bolwerk van de serieuze, klassieke muziekpraktijk, organiseert sinds enkele jaren participatieprojecten, zoals de *Meezing Matthäus*, en *Zing en Beleef*, waarin mensen worden uitgenodigd om onder begeleiding van een professional zelf klassieke werken te zingen. ¹ Concertgebouwdirecteur Simon Reinink, geïnterviewd naar aanleiding van het 125-jarige jubileum van het Concertgebouw, verwoordt het belang van de zoektocht naar beleving als volgt:

Het verschil is dat veertigers van nu niet meer per se opgevoed zijn met klassieke muziek. Er is nu een bovendien andere kunstbeleving. Het klassieke concert als een ritueel waarbij je stil moet zijn en stil moet zitten, spreekt niet iedereen aan. Jongeren willen vooral een multidisciplinaire avond, liefst ook nog interactief. Het is een artistiek zoektraject om formats te bedenken voor deze tijd, maar we zullen nooit afbreuk doen aan de kwaliteit van de muziek. (Trouw 10 april 2013)

En als laatste voorbeeld van op de opkomst van op beleving gerichte kunstinstituties: de eerdergenoemde hausse aan festivals, waaronder theaterfestivals, die vooral in de 1990's opkwamen. ²De actrice Esther de Boer-van-Rijk (beroemd om haar rol van Kniertje in *Op Hoop van Zegen*) speelde aan het begin van de twintigste eeuw toneelstukken op zomerkermessen om in de maanden dat de schouwburgen gesloten waren, rond te kunnen komen. We zouden dat kermistoneel misschien een 'noodoplossing' noemen voor de erbarmelijke financiële staat van het 'echte theater'. Theaterfestivals, waarvan een aantal inmiddels van rijkswege cultuursubsidie ontvangt, hebben vandaag de dag een andere rol: ze produceren zelf en zijn belangrijke podia voor (jonge) makers wier werk soms alleen nog op festivals te zien is. Op veel van die plekken mengen sociale activiteiten, eten, drinken, flaneren, van het uitzicht genieten, zich met bezoeken aan vaak korte voorstellingen, en de sfeer en het decor waarin men kan vertoeven is vaak even belangrijk als het zien van voorstellingen. En zoals er makers zijn die vooral op festivals verschijnen, zo zijn er ook bezoekers die theater alleen van zomerfestivals kennen.

Veel van de 'belevingssituaties', situaties waarin de bezoeker midden inzit, waar hij mee-maakt, eerder mede-performer dan waarnemer is, lijken ingegeven door commerciële motieven of verlangens om jongeren, toekomstige generaties kunstliefhebbers, aan zich te binden. Maar dat is niet het hele verhaal. Zoals gezegd doet de wending naar de beleving zivh voor in vele kunsten, maar ik beperk me hier tot het gebied waar ik mee te maken heb: theater. In mijn werk als docent aan de toneelacademie merk ik dat veel studenten 'uitgekeken' zijn op voorstellingen waar de bezoeker stil in de zaal zit om vanaf een afstand een wereld waar te nemen die professionele performers aan hen voor stellen. Niet dat die studenten al veel van dergelijke theatervoorstellingen gezien hebben, maar ze zijn uitgekeken op het 'concept' voorstelling. Ze zijn met hun draagbare schermen en oortelefoons de hele dag al 'publiek', waar en wanneer ze maar willen.

Maar tegelijk zijn ze performers; ze publiceren voortdurend hun reacties, zetten zelf foto's, filmpjes en eigengemaakte muziek op de digitale podia, en delen dat voortdurend met elkaar in een combinatie van toeschouwer en performer zijn. Die waarnemings- en omgangswijze zoeken zij ook in het theater. Interactief theater, een-op-een-theater, immersief theater, of welke termen er ook gegeven worden, het gaat steeds om theatervormen waar de bezoeker zelf actief in optreedt. Om theatervormen waarin het publiek zelf in een decor of op het podium staat en waarin het klassieke onderscheidt dat zo lang in het theater bestond tussen acteur en toeschouwer verdwijnt. Belangrijk kenmerk van die nieuwe cultuur is dat vormen van bemiddeling plaats maken voor onmiddellijkheid, afstand het veld ruimt voor nabijheid. Op festivals kunnen bezoekers zelf hun menu samenstellen, en zelf kiezen wanneer ze wat doen. Bij een voorstelling zie ik een acteur die een vader speelt en om geraakt te worden moet ik mij in wat die performer representeert verplaatsen. Bij interactief theater kan ik zelf de rol van vader spelen en voelen hoe dat is.

Is het een hype, of is echt een 'paradigmawisseling' gaande, vergelijk met de manier waarop tweehonderd jaar geleden privé-portretten, balletten en kerkmuziek esthetische objecten werden die in afgezonderde ruimten aan stille toeschouwers werden gepresenteerd? Ik weet het niet, maar er verandert wel degelijk iets. Wellicht heeft u het in kranten gevolgd: er zijn nagenoeg geen nieuwe vaste aanstellingen meer voor geschoolde, professionele acteurs. Een aantal regisseurs en gezelschappen stelt ook bij voorkeur te werken met 'ervaringsdeskundigen', met lokale amateurs of met de bezoekers zelf. Volgens tegenstanders is dat een commerciële truc om aan goedkope spelers te komen, volgens voorstanders betekent het oog hebben voor een geheel nieuwe theatercultuur.

Maar dit artikel is niet bedoeld om in nog geen tweeduizend woorden een nieuwe kunstpraktijk te duiden en de bediscussiëren. Het eindigt met een oproep om het zelf te gaan beleven. Theater van Baukje Schweigman, Ontroerend Goed, Tim de Paepe, Julie Cafmeyer, Alexandra Broeder, Emke Idema, Lieke Benders, en vele anderen. Zij geven nieuwe rollen aan de kunst.

¹ Dat laatste project is in de woorden van dirigent Hans Veldhuizen: "een zingende ontdekkingsreis. Een reis waarin we met de stem, een prachtig, uniek instrument dat iedereen bij zich draagt en kan 'bespelen', op zoek gaan naar een inspirerende, muzikale beleving." (Concertgebouw Amsterdam 2014)

² In 2014 telde Nederland 801 kunst- en cultuurfestivals met ruim 22 miljoen bezoekers. (het gaat hier om festivals met meer dan 3000 bezoekers, Raad voor Cultuur: de cultuurverkenning 2014)

Stellingen

Kunst als leverancier vrijetijdssdimensie

Een goed kunstwerk biedt een garantie tegen de mimèsis en haar besmettelijke werking

De grote massa bereikt met niet door een beroep te doen op de rede, maar door opwekking van de verbeeldingskracht [Spinoza]

Ware schoonheid is zonder vorm, maar schenkt vorm aan wat later komt

Spontane improvisatie is te wantrouwen, is zonder structuur, geen doordacht proces of concept, hoe meer men roeit, hoe meer water

Applaus krijgen voor kunst waarvoor men zich schaamt

Kunst is traag, maar niet lui

Functioneert kunst in de samenleving, is ze maatschappelijk relevant

Our reason for making pictures is to change people and not to congratulate them how they are [Gilbert and George]

Elk kunstwerk raakt gedateerd als gevolg van het streven om expressief en eigentijds te zijn

HIDDEN TIMES

21STE JAARGANG NR 30 2018

production Manja Kindt Jan P van den Bos
editor Emma Urinia Fanny Urinia cr
art direction Laura Banfi
design Rirette Maitrejean cr
proctor Recent Peuterdrift

published by Chimney Press Publications
syndicate of the Hôpital Général
Bierumer School
Hereweg 12 9906 PE Bierum NL
c De Verborgten Tijd
printed in Groningen by
CNA Printing Services Groningen
ISSN: 2542-4173

nr

signature